

Bednaříková, Marie

Ke vzniku mezinárodní dělnické pomoci

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1963, vol. 12, iss. G7, pp. [129]-140

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111528>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MARIE BEDNÁŘIKOVA

KE VZNIKU
MEZINÁRODNÍ DĚLNICKÉ POMOCI

Politický a ideologický základ vývoje dělnického hnutí mezi dvěma světovými válkami tvořila činnost Komunistické internacionály a komunistických stran v jednotlivých zemích. K získání co nejzvrubnějšího obrazu o třídních bojích je však třeba při studiu dějin Komunistické internacionály a komunistických stran všimnout si i vývoje a působení všech masových proletářských organizací, které Komunistická internacionála i komunistické strany řídily nebo ovlivňovaly. Mnoha úspěchů v bojích proti buržoazii dosáhla zejména naše komunistická strana tím, že využívala vlivu revolučních masových organizací na indiferentní i na pracující organizované v jiných politických stranách. K umění správně provádět masově politickou práci totiž patří ve vhodných okamžicích a na vhodných místech využívat revolučních masových organizací k prosazování politiky strany, k ovlivňování i těch, kteří ještě plně nedospěli na pozice komunistického hnutí.

Mezi dějinami těchto organizací je dosud méně známá, a také téměř nezpracovaná, historie Mezinárodní dělnické pomoci,¹ která vznikla na počátku dvacátých let a působila do druhé světové války. Hlavní význam Mezinárodní dělnické pomoci tkvěl v tom, že byla jednou z organizací, která uplatňovala taktiku jednotné fronty, prosazovanou komunistickým hnutím. Praktickým uskutečňováním proletářské solidarity získávala i méně uvědomělé dělníky a ostatní pracující, kteří ještě nevyzráli k členství v komunistické straně, do jednotné fronty proti buržoazii.

Mezinárodní solidarita proletariátu, projevující se ve vzájemné podpoře světového proletariátu, a to v podpoře morální i hmotné, je důležitou součástí třídního boje. Rozvíjí především etickou stránku dělnického hnutí, neboť vyjadřuje v konkrétní podobě mezinárodní bratrství dělnické třídy. Proletářská solidarita má současně bojový politický charakter. Jejím hlavním úkolem je dodávat novou sílu těm, kteří se v boji proti buržoazii ocitli ve svízelné situaci, aby se mohli znovu postavit do řad proletářských bojovníků. Obětavostí soudruhů jsou zachraňováni ti, které pronásleduje buržoazie, a současně tato obětavost upevňuje odhodlání stíhaných dále pracovat pro věc dělnické třídy. To proletářskou solidaritu odlišuje od měšťácké sentimentální dobročinnosti i ukazuje, jak je v dělnickém hnutí v naprosté jednotě zájem o celé hnutí i o každého jednotlivého dělníka.

Proletářská solidarita se principiálně liší od měšťácké dobročinnosti a filantropie, která nemůže být lékem na nevléčitelné choroby buržoazní společnosti. Měšťácká dobročinnost nedokáže nic více než dát náplast na ránu, ale ne ji docela vyhojit, protože nemůže připustit účinné cesty léčení — likvidaci kořenů bíd. Filantropie buržoazie neznamená nic jiného, než napřed vyssát dělníka a pak na něm a jeho rodině ukazovat dobročinnost, která příjemně lechtá samolibost měš-

řáka. Měšťáci chtějí stát před světem jako velcí dobrodinci lidstva, avšak svými almužnami jen vracejí dělníkům setiny toho, oč je ochudili.² Proletářská vzájemná podpora nemá nic společného s poskytováním almužen a milodarů. Je oporou dělníků v bojích proti buržoazii od prvních let existence dělnického hnutí, je významnou stránkou proletářského internacionalismu ve všech etapách vývoje dělnického hnutí.

K pochopení nutnosti třídní proletářské solidarity dospívá dělnická třída živelně. Vyplývá to ze společenského postavení proletáře, z celého způsobu jeho života. Proletář neznamená nic, pokud zůstává izolovaným jedincem, cítí se silným, je-li součástí velkého a silného kolektivu. Útoky buržoazie na části dělnické třídy oslabují všechn proletariát. Dělníci si tuto skutečnost na vlastních zkušenostech uvědomují, a tak již při prvních srážkách mezi buržoazií a proletariátem na začátku vývoje kapitalismu se objevují první projevy proletářské vzájemné podpory, dělníci podporují buržoazií postizené spolubratry i ze sebeckudších zdrojů.³

Tyto podpůrné akce mají ovšem v počátcích dělnického hnutí jen místní a nahodilý ráz, nenabývají ještě širšího rozsahu a neupevňují se organizačně. Přesto jsou jednou z důležitých základních forem probouzení třídního vědomí, prvním stupněm politického uvědomování proletariátu. Proletářská solidarita je výrazem toho, že dělníci, poučení vlastními zkušenostmi, podporují perzekvované dělníky, uvědomujíce si, že jednou pomáhají oni svým třídním bratřím a zanedlouho se možná sami bez jejich pomoci neobejdou.

Marxismus plně docenil význam proletářské solidarity jako součásti třídního boje, jako jednu z důležitých zásad činnosti komunistického hnutí, která pomáhá dosáhnout konečného cíle, svržení buržoazie a vybudování komunistické společnosti. Marx i Engels vyzvedávali nutnost hluboké a mnohostranné mezinárodní třídní solidarity i nutnost jejich pevných organizačních forem a sami svou činností byli příkladem, jak ji uskutečňovat v praxi.

První pevná organizace proletářské solidarity vznikla z iniciativy Marxovy po revolučním období 1848—1849.⁴ Na návrh Marxův byl v září roku 1849 založen „Výbor pro pomoc německým politickým emigrantům“.⁵ Marx byl zvolen předsedou tohoto výboru a zastával tuto funkci po celou dobu jeho trvání. Výbor rozvinul na tehdejší dobu velké pomocné akce. Burcoval pokrokové síly na celém světě proti pruské justici, k podpoře pronásledovaných komunistů, organizoval pro ně sbírky.⁶ Nekladl si za úkol jen pomáhat stíhaným emigrantům, nýbrž také sjednocoval vypovězené revolucionáře pro budoucí boj proti kapitálu. Výbor pomohl emigrantům nejen překonat největší bídu, nýbrž také obnovit spojení mezi mnoha členy Svazu komunistů, takže jeho činnost se stala významným příspěvkem k boji komunistického hnutí.

V roce 1871 organizoval Marx s Engelsem pomoc Komunardům. Skrývajícími se bojovníkům pařížské Komuny, kteří byli nuceni uprchnout z Paříže, obstarával Marx pasy a staral se o jejich předání.⁷ Z iniciativy generální rady (výkonného výboru I. internacionály) protestovali angličtí dělníci proti pronásledování Komunardů, kteří se skrývali v Anglii. Akcemi solidarity se podařilo odvrátit hrozící nebezpečí, že budou Komunardi-emigranti vydáni francouzské policii.⁸ Po celém světě se rozvinula vlna aktivní solidarity s Pařížskou komunou.

Marxova a Engelsova činnost se stala příkladem i pro organizace solidarity, které vznikaly s rozmachem dělnického hnutí v pozdější době. Byla to například „Organizace pomoci pronásledovaným a uvězněným sociálním demokratům“,

kteřá vznikla v Německu, když vydala reakční Bismarckova vláda zákon proti socialistům. Dále to byl např. v Berlíně vytvořený „Pomocný výbor pro pronásledované a zatčené a jejich rodinné příslušníky“, dále Augustem Bebelem a Wilhelmem Liebknechtem založený „Podpurný ústřední výbor“, jehož činnost bedlivě sledovala pruská policie. V carském Rusku ilegálně pracoval politický „Červený kříž“, který prováděl sbírky pro pronásledované revolucionáře.⁹ V rakouské sociálně demokratické straně byl zvláštní „Vězeňský fond“, který strana zřídila k hmotné podpoře politických vězňů a jejich rodin.

Kdykoli si to vyžadoval třídní boj, vytvářelo dělnické hnutí zvláštní organizace solidarity. Taková situace nastala také po první světové válce. Hlavním úkolem mezinárodní proletářské solidarity byla vždy vzájemná pomoc proletariátu v boji proti buržoazii. Po vítězství první proletářské revoluce na světě přibyl nový úkol, úkol nejdůležitější: všemi silami chránit novou vlast — sovětský stát a podporovat budování socialismu v ní. První proletářský stát v dějinách potřeboval ke svému upevnění a rozmachu sympatie a všestrannou podporu pracujících celého světa.

Ve dvacátých letech probíhaly ve většině zemí velké třídní srážky, hladověly miliony lidí, statisíce nezaměstnaných hledaly práci, celé dělnické hnutí, a především jeho nejrevolučnější představitelé, postihovala perzekuce. Potřeby třídního boje, velké přírodní a hospodářské katastrofy poválečných let vedly k vytvoření nové masové organizace, která soustřeďovala dělníky různého politického přesvědčení, stala se zásobovací kolonou hnutí, mobilizovala v dobách masové bídy proletariátu pomoc pro obzvlášť ohroženou část dělnické třídy a získávala stále nové pracující do jednotné fronty proti buržoazii prostřednictvím jim srozumitelných akcí proletářské solidarity. Tak vznikla z iniciativy Komunistické internacionály Mezinárodní dělnická pomoc.

*

Bezprostředním podnětem ke vzniku Mezinárodní dělnické pomoci se stala pomocná akce ve prospěch hladovějících v sovětském Rusku v letech 1921 až 1922. Uprostřed obrovského sociálního převratu stihla zemi, ohrožovanou nepřátelským kapitalistickým obklíčením, nebývalá živelná katastrofa — hladomor, který v nejkritičtějších měsících zimy a jara 1921—1922 postihl 22 miliónů lidí. Zdolat tuto katastrofu se stalo jedním z prvořadých úkolů mladé sovětské země, připravující se k přechodu od válečného komunismu k nové hospodářské politice. Sovětská moc zmobilizovala k likvidaci hladu všechny vnitřní síly, otevřeně řekla o katastrofě světu a požádala o pomoc všechny lidi dobré vůle a především světový proletariát.

Východiskem z bídy a opakujících se hladových pohrom v Rusku mohla ovšem být pouze obnova výrobních sil, a to nikoli na starém základě, nýbrž na základě velkovýroby a elektrifikace. Jedině v tom tkvělo osvobození od staré ruské bídy. To však byl úkol dlouhodobý a obtížný, a sovětská vláda musela aspoň největší bídu a hlad v postižených oblastech likvidovat ihned. Proto zřídil všeruský výkonný výbor svůj zvláštní pomocný orgán „Ústřední komisi pomoci hladovějícím“, jejímž vedením byl pověřen předseda Všeruského ústředního výkonného výboru M. I. Kalinin.¹⁰ Úkolem „Ústřední komise pomoci hladovějícím“ bylo řídit a koordinovat činnost komisariátů a všech sovětských úřadů v boji proti hladu.

Sovětská vláda vyzvala rovněž všechny ruský lid, aby dobrovolnými dary po-

travin a obilí podpořil její úsilí likvidovat hlad v postižených částech sovětské země. Pomoc ruských občanů byla příkladem velké obětavosti; vždyť přesto, že situace všech pracujících v sovětském Rusku byla v této době nesmírně těžká, jejich sbírky byly velmi úspěšné.¹¹ Lze také říci, že sovětská vláda v úzkém spojení se sovětským lidem dokázala překonat nesmírné obtíže roku 1921 až 1922 především vlastními silami.¹²

Současně však se sovětská vláda snažila i o to, aby získala rychlou pomoc ze zahraničí. První se k světové veřejnosti s výzvou o pomoc sovětskému lidu obrátil 13. července 1921 Maxim Gorkij.¹³ Dne 30. července 1921 vyzvala exekutiva Komunistické internacionály¹⁴ a 6. srpna 1921 osobně Lenin¹⁵ proletariát celého světa k neprodlené pomoci hladovějícím v Rusku. Pomoc ze zahraničí měla přispět především k likvidaci hladu, ale také k zastavení hospodářské blokády sovětského Ruska, a měla poskytovat materiální podporu Rusku v počátcích socialistické výstavby.

Výzvy ze sovětského Ruska našly rychle odezvu v celém světě, především u proletariátu. Nemohla k nim zůstat lhostejná dokonce ani buržoazie. Buržoazie byla ve skutečnosti spoluvínkem hladové pohromy v Rusku, zejména ta její část, která se podílela na sotva skončené vojenské intervenci. Aby se však úplně neodhalila před veřejným světovým míněním, které se jednoznačně postavilo za podporu hladovějících, přední buržoazní státníci okázale a slavnostně prohlašovali, že je třeba ve jménu lidskosti likvidovat v Rusku hlad. Přitom nepokrytě zneužívali hladové katastrofy proti sovětské moci, kterou pomlouvali, že je za ni odpovědná.¹⁶

Buržoazie počítala s tím, že hladová katastrofa v Rusku podstatně oslabí sovětskou moc. Současně měla zájem využít pomocných akcí, které začala připravovat k proniknutí na ruské trhy, neboť každá jednotlivá buržoazní vláda se především snažila vytěžit ve svůj prospěch co nejvíce ze skutečnosti, že i sovětské Rusko nepřestalo být součástí světového hospodářství.

Takový záměr sledovala nepochybně i značná pomoc poskytnutá hladovějícím v sovětském Rusku americkým kongresem,¹⁷ i akce československé vlády k likvidaci hladu v Rusku.¹⁸

Buržoazní vlády byly ochotny poskytovat pomoc hladovějícím v sovětském Rusku jen tehdy, přinášelo-li to i pro ně určité hospodářské výhody. Měly k pomoci dost prostředků a možností, avšak spekulace, že hlad podlomí vládu sovětů, a úsilí, aby dělnická třída dovolila za chléb organizovat ve své zemi kontrarevoluci, vedly k tomu, že ač měly často plná ústa humanitních frází, ve skutečnosti zůstávaly hluché k bidě ruského lidu. Svými lži-humanistickými frázemi jen chtěly oklamat svět, neboť o opravdovou a účinnou pomoc postiženým hladem jim ve skutečnosti nešlo. O tom svědčí např. i odmítnutí snahy světoznámého polárního badatele Friedtjofa Nansena vytvořit jednotnou mezinárodní akci k záchraně hladovějících v sovětském Rusku, jejíž organizování navrhl Společnosti národů v září 1921.¹⁹

Proto se důležitým úkolem mezinárodního proletariátu musel stát také boj proti zneužití hladové katastrofy buržoazními vládami²⁰ a odhalování pokrytectví buržoazního lži-humanismu.

*

I když každá pomoc sovětskému Rusku byla velmi cenná, největší morální a politický význam měly akce uskutečňované světovým proletariátem. Provolání

exekutivy Komunistické internacionály a výzva Leninova vyvolaly takovou akci proletářské solidarity, jakou do té době dějiny ještě nepoznaly. Současně se v ruské pomocné akci poprvé na nejširší mezinárodní základně i v jednotlivých zemích uskutečňovalo vytváření důležité taktiky jednotné fronty, kterou začalo právě v této době prosazovat mezinárodní komunistické hnutí.²¹

Pro vytvoření široké jednotné fronty proletariátu na pomoc sovětskému Rusku byly velmi příznivé podmínky. Svědčí o tom např. skutečnost, že jakmile pronikly první zprávy o hladu v Rusku, v řadě zemí vznikly v továrnách z vlastní iniciativy dělníků pomocné výbory pro hladovějící v sovětském Rusku, ještě než daly podnět k pomocné akci centrální instituce.²² Velká vlna mezinárodní proletářské solidarity s hladovějícími v sovětském Rusku si vynucovala vytvoření internacionálního orgánu, který by vznikající pomocnou akci sjednocoval, usměrňoval a rozvíjel. S iniciativou vytvořit takový orgán přišla Komunistická internacionála. Po dohodě s celoruskou „Ústřední komisí pomoci hladovějícím“ se exekutiva Komunistické internacionály usnesla vytvořit provizorní „Zahraněční výbor pomoci hladovějícím v sovětském Rusku“, který se konstitoval na svém prvním zasedání v Berlíně 12. srpna 1921.²³

Komunistická internacionála sledovala cíl, aby se tento prozatímní orgán stal iniciátorem vytvoření mezinárodního dělnického výboru, který by zajišťoval jednotný postup Komunistické internacionály, druhé internacionály, amsterodamské internacionály, dvaapůlté internacionály a rudé odborové internacionály v ruské pomocné akci.²⁴ Taková široká jednota by byla významnou protiváhou akcí buržoazních vlád, které se snažily, ať to jakkoli maskovaly, těžké situace sovětského Ruska především zneužívat proti sovětské moci.

Pod bezprostředním vlivem spontánního masového hnutí na pomoc hladovějícím v Rusku vyjádřili se v srpnu a v září 1921 oficiální představitelé druhé a dvaapůlté internacionály a jimi ovlivňované odbory pro širokou pomocnou akci ve prospěch hladovějících. Toho využil prozatímní Zahraněční výbor pomoci hladovějícím v sovětském Rusku. Dne 13. a 14. srpna 1921 došlo z jeho iniciativy k jednání mezi jeho zástupci a zástupci odborové internacionály, která měla v těchto dnech svou konferenci v Berlíně, o možnostech společného postupu v akci na pomoc hladovějícím v sovětském Rusku. Na 30. srpna 1921 pozval Zahraněční výbor k jednání o společné dělnické pomoci sovětskému Rusku zástupce všech nejvýznamnějších dělnických mezinárodních organizací, Komunistické internacionály, druhé internacionály, mezinárodní odborové internacionály (amsterodamské), rudé odborové internacionály a tehdy ještě existující dvaapůlté internacionály. Hlavním úkolem schůze bylo sjednotit všechny pomocné akce dělnických organizací a dělnických skupin a vytvořit mezinárodní ústřední orgán pomoci, podporovaný všemi dělníckými organizacemi, který by současně usměrňoval spontánní pomocné akce dělnictva všech zemí. Komunistická internacionála a rudá internacionála odborová vyjádřily souhlas se společnou schůzkou.

Druhá internacionála však ihned odmítla svou účast a také vídeňská „dvaapůltá“ internacionála odmítla spolupráci. Ani jednání s amsterodamskou odborovou internacionálou nepřineslo pozitivní výsledky.²⁵ Vinou reformistických vůdců byl znemožněn jednotný postup veškerého proletariátu v ruské pomocné akci. Amsterodamská internacionála vyhlásila separátní akci sbírek pro hladovějící v Rusku a současně reformistický tisk dezorientoval pracující rozšiřováním pomluv proti sovětské moci, kterou stejně jako buržoazie označovali pravicoví vůdčové sociální demokracie za původce hladové katastrofy v Rusku.²⁶ Tak v poměru k sovětské

moci stáli pravicoví reformističtí vůdcové na stejné platformě jako nejreakčnější představitelé buržoazie. Přitom v provádění pomocné akce jednala amsterodamská internacionála velmi líně. Její shírky probíhaly dost pomalu a v poměru k počtu členů (bylo jich v té době organizováno v odborech hlásících se k amsterodamské internacionále 20 miliónů) ne příliš úspěšně. Celkem ve prospěch hladovějících v sovětském Rusku přispěly dary v hodnotě 1½ mil. holandských zlatých,²⁷ tj. necelým jedním miliónem dolarů.

Pomocné akce ruskému lidu, vedené „Zahraničním výborem pomoci hladovějícím v sovětském Rusku“, byly zahájeny jeho první mezinárodní konferencí, konanou v Berlíně 12. září 1921,²⁸ na které byli přítomni zástupci vznikajících výborů na pomoc hladovějícím v Rusku téměř ze všech evropských zemí. (Československý proletariát zastupovali soudruh Bohumír Šmeral a Karel Kreibich.) I když se nepodařilo dosáhnout jednoty s reformistickými internacionálami, neřekl se Zahraniční výbor tohoto cíle. Současně, aby zajistil co nejširší základnu pomocné akce, obrátil se s návrhem na spolupráci k významným intelektuálům světových jmen. Z nejznámějších osobností se přihlásily ke spolupráci v Zahraničním výboru např. Henri Barbusse, Anatol France, prof. Einstein, Käthe Kowitzová a další.²⁹

Od počátku proletářské akce solidarity s hladovějícími v sovětském Rusku se ukázala důležitost a výhoda jednotného mezinárodního centra. Existence Zahraničního výboru měla morální a materiální význam. Pomoc jednotlivce — a dělníci ze svých prostředků nemohli poskytovat nějaké příliš velké dary — by byla bývala jako kapka v moři. Společná mezinárodní akce však znásobovala možnosti dělnické třídy pomoci sovětskému Rusku. Například mezinárodně organizované „sběrací dny“, které se konaly 3. a 4. září 1921 a 7. listopadu 1921, podstatně pomáhaly zvyšovat výsledky dělnických sbírek. Dále jednotné mezinárodní centrum umožňovalo co nejhospodárněji využít dělnických peněz na světovém trhu. Technická komise Zahraničního výboru doporučovala, jaké prostředky v jednotlivých zemích co nejvýhodněji pořídit. Tak se nakupovaly rybí výrobky v Norsku, mléko v Dánsku nebo v Holandsku, mouka a rýže v Argentině, cukr v Československu.³⁰

Současně měla od začátku proletářská akce na zřeteli také pomoc při obnově sovětského hospodářství. S takovou formou pomoci přišel jako první americký proletariát, který vyslal do permské gubernie kolonu 20 traktorů. V. I. Lenin tento způsob pomoci ihned vyzvedl. V dopise zaslaném v říjnu 1921 Sydney Hilmanovi, organizátoru americké dělnické pomoci, napsal: „Mezi mírovými prostředky boje proti jarmu mezinárodního finančního kapitálu, proti mezinárodní reakci, neexistuje jiný prostředek, který by tak rychle a spolehlivě sliboval vítězství, jako je pomoc v obnově národního hospodářství sovětského Ruska. Srdečné pozdravy všem dělníkům, kteří poskytují sovětskému Rusku tu či onu pomoc.“³¹

První etapu pomocné akce sovětskému Rusku zhodnotila druhá mezinárodní konference Zahraničního výboru, konaná v prosinci 1921 v Berlíně.³² Do prosince Mezinárodní dělnickou pomocí sebrané a odevzdané potraviny stačily zabezpečit do příští úrody 50 000 lidí. Tato pomoc byla však stále ještě nepatrná. Mezinárodní konference proto rozhodla, že je třeba v podpoře hladovějících dále pokračovat a v pomocné akci přecházet především ke konkrétní pomoci při výstavbě sovětského hospodářství.

Od prvních měsíců roku 1922 se Mezinárodní dělnická pomoc zaměřila hlavně na tento způsob. Tak se jí podařilo například oživit rybářství v Carycinu: poskytla

podporu 5000 volžských rybářů v Carycinu, kteří pro hladovou kalamitu nebyli schopni provádět lov, pod podmínkou, že dají do pořádku nářadí a zahájí rybolov. Během krátké doby se opravdu rybolov podařilo obnovit a jeho výtěžky stačily nejen pro rybáře, nýbrž pomáhaly zásobovat i hladovějící oblasti.³³

Další formou hospodářské pomoci bylo přejímání určitých podniků, továren a státních statků na ruském území do rukou Mezinárodní dělnické pomoci, která je vybavila nejmodernějším zařízením a zajistila jejich provoz odborníky ze zahraničí.³⁴ Tak byla zřízena řada továren, mezi nimi jako jedna z prvních továrna na obuv v Moskvě. Významnou pomoc poskytoval zahraniční proletariát obnovováním výroby v zemědělství, zlepšováním práce státních statků a organizováním komun.³⁵ Tato pomoc při rozvíjení sovětského hospodářství byla nejdůležitější. Světový proletariát se tím podílel i na upevňování socialistických výrobních vztahů.

Když se sovětské vládě podařilo s obětavou podporou světového proletariátu a poctivých pracujících celého světa překonat jedno z nejtěžších období, šlo o to, zda posláni Mezinárodní dělnické pomoci skončilo, nebo zda je činnost této organizace potřebná i nadále. Tuto otázku měla rozhodnout třetí mezinárodní konference Mezinárodní dělnické pomoci, která se sešla 5. července 1922 v Berlíně.³⁶ Nebylo možno rozhodnout jinak, než v pomocné akci pro sovětské Rusko pokračovat. Třebaže hospodářská situace proletariátu byla ve všech kapitalistických zemích velmi obtížná, nediskutovalo se na konferenci takřka vůbec o tom, zda akci pomoci sovětskému Rusku dále vést, ale hledaly se cesty, jak ji vést.

V průběhu minulého roku se ukázal význam pomoci hospodářské, a to byl také hlavní směr, kterým se pomocná akce ve prospěch sovětského Ruska měla dále rozvíjet. III. konference Mezinárodní dělnické pomoci rozhodla dále pokračovat ve všestranné pomoci sovětskému Rusku a přijala významná usnesení o organizování mezinárodní dolarové půjčky. Aby bylo zajištěno odborné nakládání s dělnickými penězi, utvořila se na III. konferenci Mezinárodní dělnické pomoci v Berlíně „Průmyslová obchodní akciová společnost Mezinárodní dělnické pomoci sovětskému Rusku.“³⁷ Půjčka sloužila k tomu, aby zemědělské a průmyslové podniky, které převzala do své správy Mezinárodní dělnická pomoc, byly opatřeny stroji a surovinami, a aby bylo možno přejmout další podniky.

Tak se vedle silného politického tlaku na buržoazní vlády, aby uznaly sovětskou moc, stala široká hospodářská pomoc světového proletariátu v této době nejlepší a nejpraktičtější podporou sovětského Ruska v jeho těžkém hospodářském boji proti kapitalistickým koncernům a nejlepší podporou při budování socialistického hospodářství. Akce mezinárodní solidarity proletariátu se sovětským Ruskem vedené Mezinárodní dělnickou pomocí v letech 1921—1922 vydatně pomohly upevnit první proletářský stát na světě.

*

Jednou z prvních a nejagilnějších sekcí Mezinárodní dělnické pomoci byla organizace Mezinárodní dělnické pomoci v Československu. Českoslovenští komunisté usilovali podle směrnic Komunistické internacionály o vytvoření jednotného orgánu pomoci, v němž by měly zastoupení všechny strany a organizace, které v Československu sdružovaly proletariát. Snaha komunistů vytvořit společné výbory našla pochopení u všech pracujících, a tak nemohli reformističtí vůdcové nabídky k jednotné akci otevřeně odmítnout.

Dne 2. srpna 1921 se shromáždili v budově poslanecké sněmovny v Praze zástupci všech dělnických stran i odborových a družstevních organizací bez rozdílu národností a založili „Dělnický pomocný výbor“.³⁷ Byla vyhlášena jednotná pomocná akce všeho československého proletariátu ve prospěch hladovějících v sovětském Rusku. Výsledky sbírek měly být odesílány do Všeobecné družstevní banky v Praze na konto „Ruského pomocného fondu“. Sbírková akce se v Československu velmi rychle rozšířila. Za dva týdny po výzvě „Dělnického pomocného výboru“ bylo vybráno již 125 000 Kč.³⁸ Pro sovětské Rusko se vybíralo při nejrůznějších příležitostech. Komunisté zvýšili iniciativu ve sbírkách zejména 3. a 4. září 1921, kdy byly vyhlášeny „Zahraněním výborem pomoci pro hladovějící v sovětském Rusku“ mezinárodní sběrací dny.

Zatím co výsledky jednotné pomocné akce ve prospěch hladovějících v sovětském Rusku byly stále úspěšnější, docházelo v „Dělnickém pomocném výboru“ k zásadním neshodám. Největší rozpory vznikly mezi komunisty a sociálními demokraty o upotřebení sebraných peněz. Sociální demokraté odmítali předat sebrané prostředky sovětským zástupcům a zesílili útoky proti sovětskému zřízení. Setrvat dále ve společném výboru s těmi, kteří odmítali instituce sovětské moci a výsledků iniciativy pracujících chtěli zneužít, nebylo možné. A tak, když návrh komunistů, aby československým proletariátem sebrané prostředky byly předány zástupcům sovětské vlády a sovětských odborů, byl v „Dělnickém pomocném výboru“ zamítnut, komunisté z tohoto výboru vystoupili a rozvinuli vlastní pomocnou akci. O ní prohlásil soudruh Šmeral: „... my jí chceme současně oplácet dluh, který mají dělníci celého světa k hrdinným dělníkům ruským... a přispět na pomoc ruské revoluci.“⁴⁰

Dne 15. září 1921 se ustavil „Komunistický výbor pro pomoc Rusku“, v němž byli kromě komunistů i zástupci odborových svazů, které se hlásily k Rudé odborové internacionále.⁴¹ Výbor se hned zapojil do akcí vedených „Zahraněním výborem pomoci hladovějícím v sovětském Rusku“ a široce rozvinul sbírky v září, říjnu a hlavně k 7. listopadu 1921. Sběrací akce, uspořádaná z iniciativy KSČ na podzim roku 1921 přinesla pěkné výsledky, vysoko hodnocené ruským proletariátem i „Zahraněním výborem pomoci hladovějícím“. Sbírkový organizovaný „Komunistickým výborem“ umožnily, že již začátkem října byla vypravena mezi mnoha dalšími i loď, jejíž náklad potravin a nejnütnějších životních potřeb zajistil československý proletariát.⁴²

Spojení vznikající československé sekce Mezinárodní dělnické pomoci s mezinárodním ústředím bylo zajišťováno především tím, že soudruzi Bohumír Šmeral a Karel Kreibich byli členy zahraničního výboru Pomoci hladovějícím v sovětském Rusku, i tím, že všech jeho mezinárodních konferencí se zúčastnili delegáti z Československa, kteří usnesení zahraničního výboru a jeho konferencí propagovali v komunistickém tisku a zajišťovali je organizačně. Rudé právo pravidelně informovalo o výsledcích sbírek, organizovaných komunistickým výborem pomoci Rusku, informovalo o hospodářských výsledcích Mezinárodní dělnické pomoci sovětskému Rusku a po třetí mezinárodní konferenci zahraničního výboru pomoci sovětskému Rusku věnovalo velkou pozornost kampani za upisování dolarové půjčky Mezinárodní dělnické pomoci.

Československé dělnictvo plně obstálo v ruské pomocné akci a projevilo tolik pochopení a obětavosti, že se splněním této internacionální povinnosti zařadilo v mezinárodním měřítku na nejčestnější místo. Celková pomoc poskytnutá československou sekcí Mezinárodní dělnické pomoci činila 2 400 000 Kč.⁴³ Výsledky

byly ovšem ještě vyšší, neboť komunisté přispívali i na sbírky, které byly organizovány v závodech, v družstvech atd., takže skutečná pomoc revoluční avantgardy československého proletariátu činila kolem 5 miliónů Kč.⁴⁴ Přitom je třeba brát v úvahu, že situace československého dělnictva byla velmi svízelná, začínala hospodářská krize, narůstala nezaměstnanost a finanční příspěvky mohla dělnická třída přinášet jen s největšími obtížemi. Také poměry v KSČ byly velmi složité. Nebylo jednoduché řešit vnitřní situaci strany a přitom věnovat potřebnou pozornost ruské pomocné akci a vytváření Mezinárodní dělnické pomoci jako nové důležité masové organizace. Přesto pomocná akce československého proletariátu na pomoc sovětskému Rusku, v jejímž průběhu se vytvořila organizace Mezinárodní dělnické pomoci i v Československu, zařadila se k nejúspěšnějším akcím mezinárodní proletářské solidarity, kterou kdy československý proletariát uskutečnil.

*

Z organizace, vytvořené v roce 1921 k okamžité pomoci sovětskému Rusku se postupně vyvinula masová světová organizace, Mezinárodní dělnická pomoc. Hned první akcí ve prospěch hladovějících v sovětském Rusku potvrdila význam své existence. Ukázalo se, že bylo správné vytvoření organizace, jejímž hlavním úkolem bylo organizovat všestrannou materiální pomoc oddílů světového proletariátu, který ji v dané době nejvíce potřeboval. Zejména v době, kdy jednota dělnického hnutí byla rozříštěna, měla velký význam organizace, která sledovala společně akce proletariátu bez rozdílu politického přesvědčení. I když se vinou reformistických vůdců nepodařilo sjednotit ke společné akci pro sovětský lid všechen proletariát na světě, stala se ruská akce důkazem, že Mezinárodní dělnická pomoc umí dobře plnit své poslání a že se stane důležitou organizací pro úspěšné vedení třídních bojů proletariátu.

Solidarita proletariátu celého světa, která se projevila v pomoci první zemi budující socialismus, může být dodnes příkladem jeho hlubokých citů a obětavého hrdinství, příkladem síly proletářského internacionalismu.

P O Z N Á M K Y

¹ Ke vzniku Mezinárodní dělnické pomoci není dosud téměř žádná literatura. Obraz činnosti Mezinárodní dělnické pomoci v jejích prvních letech zachytil *Willy Münzenberg* v pracích „Fünf Jahre die Arbeiter Hilfe“, Verlag, Berlin 1926 a „Solidarität“, Verlag, Berlin 1931. (Willy Münzenberg byl tajemníkem MDP od jejího vzniku. Měl mnohé zásluhy na úspěších jejích akcí; v roce 1933 byl však jako trockista vyloučen z Komunistické strany Německa.)

Z nových marxistických publikací, které si všimají vytváření Mezinárodní dělnické pomoci, je to především kniha *Věry Olivové* „Československo-sovětské vztahy v letech 1918—1922“, Naše vojsko 1957. Autorka zařadila do své práce i kapitolu o pomoci z Československa hladovějícím v sovětském Rusku v letech 1921—1922. Dále se problémem vzniku Mezinárodní dělnické pomoci zabývá článek *Jaroslava Šedivého* „Hladová katastrofa v sovětském Rusku v roce 1921—1922 a pomoc z Československa“, Slovanské štúdie, Bratislava 1959. Jar. Šedivý se zaměřuje na časově i tematicky menší celek než V. Olivová, což mu umožňuje při využití i sovětských pramenů podat hlubší výklad problémů. Dost pozornosti věnuje činnosti Komunistického pomocného výboru hladovějícím v sovětském Rusku, který byl vlastně začátkem organizace Dělnické pomoci v Československu.

² Srov. B. Engels, *Postavení dělnické třídy v Anglii*, str. 253.

³ I když mají proletáři minimální možnosti podporovat soudruhy, projevuje se jejich skutečná humanita v tom, že i z mála se vždy najde pro ještě potřebnějšího. „Zakusili sami tvrdý

osud a dovedou mít soucit s těmi, kterým se vede špatně. Pro ně je každý člověk člověkem, kdežto pro buržoju je dělník méně než člověkem; proto jsou přístupnější, vřidnější, a ačkoliv potřebují peněz víc než bohatí, méně na nich lpí, protože pro ně mají peníze cenu jen v tom, co si za ně koupí, kdežto pro buržoju mají zvláštní . . . hodnotu božstva, a to právě dělá z buržoju sprostého špinavého »hrabivce.« B. Engels, *Postavení dělnické třídy v Anglii*, str. 127.

⁴ Je samozřejmé, že hlavním nositelem proletářské solidarity je komunistická strana, komunistické hnutí. Avšak zde mám na mysli zvláštní organizace proletářské solidarity, jejímž hlavním posláním je materiální a morální pomoc perzekvovaných buržoazií.

⁵ *Z dějin Marxova a Engelsova boje za proletářskou stranu*, str. 108.

⁶ V dopise psaném Engelsovi 19. listopadu 1852 posílá Marx výzvu pro Ameriku, aby byly organizovány sbírky pro zatčené komunisty a jejich rodiny, Marx, Engels, *Briefwechsel*.

⁷ „Jedna má přítelkyně odjíždí na tři nebo čtyři dny do Paříže. Dávám jí pravoplatné pasy pro několik členů Komuny, kteří se dosud skrývají v Paříži“, Marx—Engels, *Vybrané spisy*, str. 244.

⁸ *Z dějin Marxova a Engelsova boje za proletářskou stranu*, str. 516.

⁹ Johannes Zelt, . . . und nicht vergessen die Solidarität, str. 58.

¹⁰ *Dějiny SSSR*, str. 257.

¹¹ Výsledkem sbírek ruského lidu bylo 7 244 700 pudů obilí, 3 100 229 pudů jiných potravin a 7 trilionů 62 miliard tehdejších rublů. *Jar. Sedivý*, Hladová katastrofa v sovětském Rusku v roce 1921—1922 a pomoc z Československa, Slovanské štúdie, Bratislava 1959, str. 172.

¹² Např. celá cizina, všechny vlády, Červené kříže, ARA, Nansenova organizace a Mezinárodní dělnická pomoc atd. přispěly k likvidaci hladové katastrofy z 1. srpna 1922, 33 milióny pudů obilí, za tu dobu Rusko samo zajistilo pro postižené oblasti 196 miliónů pudů obilí. *Protokoll des IV. Kongresses der KI*, str. 545.

¹³ N. L. Rubinstejn, *Vněšnjaia politika sovetского gosudarstva v 1921—1925 Godach*, GIPL 1953, str. 93.

¹⁴ *Rudé právo* 6. srpna 1921.

¹⁵ V. I. Lenin, *Spisy* 32, str. 523.

¹⁶ Takovýto falešný, nepravdivý a logice se přičítící názor hlásal např. i T. G. Masaryk. Maďarskému emigrantskému časopisu „Jövö“, který vycházel ve Vídni, poskytl interview, v němž za viníka hladomoru v Rusku označil sovětskou vládu: „Tento hladomor je rovněž pouze zjevem vyplývajícím z důsledků komunistické hospodářské metody“, prohlásil Masaryk. *Rudé právo* 5. III. 1922.

¹⁷ V Americe bylo určeno kongresem 20 mil. dolarů na pomoc postiženým hladovou katastrofou, kdyby sovětská vláda svolila vydat 10 mil. dolarů na tentýž účel. Sovětská vláda souhlasila, a tak ARA — American Relief Administration — Americká pomocná organizace hladovějícím v Rusku se v únoru 1922 ujala dopravy 20 mil. pudů různých potravin, věnovaných americkým Kongresem ruským hladovějícím. *Srov. V. I. Lenin, Spisy sv. 33*, str. 158 a *Rudé právo* 15. II. 1922.

¹⁸ Podobně o ní informuje již cit. práce *Jar. Sedivého*, „Hladová katastrofa . . .“. Zajímavé na pomocné akci čs. vlády bylo především to, že postupovala značně samostatně a nezávisle na dohodových zemích, a zejména na Francii, a že vyvíjela velkou iniciativu k zorganizování mezinárodní pomocné akce. Její dobročinnost ovšem měla také své politické i ekonomické pozadí. Především nepočítala s tím, že by akcí pomocí podpořila sovětskou vládu. A hlavním ekonomickým důvodem byla snaha získat odbytiště výrobků v Rusku, neboť Československo jako nástupnický stát ztratilo mnoho trhů, na něž dodávalo, když bylo součástí Rakousko-Uherska. Příznaky nastupující hospodářské krize nutily buržoazií proniknout i na ruské trhy. Přes všechnu vypočítavost čs. vlády, však měla její konkrétní pomoc hladovějícím velký význam (srov. např. *Jar. Sedivý, J. Valenta, ČCH* 1959, čís. 1, str. 127—128), a vedla ve skutečnosti k růstu síly sovětské moci.

¹⁹ Nansen i přes odmítnutí Společnosti národů dále pokračoval v organizování mezinárodní pomocí hladovějícím v sovětském Rusku jako předseda „Mezinárodního výboru pro pomoc Rusku“, který řídil pomocné akce uskutečňované především organizacemi Červeného kříže jednotlivých zemí a jiných charitativních organizací. Za obětavou činnost pro hladovějící v sovětském Rusku, za četné projevy ke světové veřejnosti a k vládám ve prospěch postižených živelnou katastrofou, jej zvolil moskevský sovět za svého čestného člena a IX. všeruský sjezd sovětů mu na návrh M. I. Kalinina vyslovil hluboké uznání. *Rudé právo* 17. I. 1922.

²⁰ Na tento úkol upozorňovalo již první provolání EKI, které vyzývalo všechny dělníky světa, aby ujistili své vlády, že nebudou lhotejně k přípravám kapitalistických vlád k nové válce proti sovětskému Rusku a nedopustí, aby vlády stavěly jakékoliv podmínky proti poskytování pomocí sovětskému Rusku, *Rudé právo* 6. VIII. 1922.

²¹ V červnu a v červenci 1921 se konal v Moskvě III. kongres KI, který uložil komunistickým stranám, aby získaly na svou stranu většinu proletariátu. Vytyčil heslo „Čelem k nám“ a taktiku jednotné proletářské fronty.

²² *Protokol des IV. Kongresses der KI*, str. 544.

²³ *Willy Müzenberg*, *Fünf Jahre der IAH*, str. 38.

²⁴ *Inprekorr*, 5. července 1922.

²⁵ *Willy Müzenberg*, *Fünf Jahre der IAH*, str. 36.

²⁶ Např. Kautský dokazoval, že za hladovou katastrofu v Rusku jsou zodpovědni bolševici. *Inprekorr*, 24. IX. 1921.

²⁷ *Protokoll des IV. Kongresses KI*, str. 549.

²⁸ *Willy Müzenberg*, *Fünf Jahre der IAH*, str. 38.

²⁹ První provolání Zahraničního výboru, vyzývající k široké jednotné akci pomoci sovětskému Rusku, podepsaly z nejznámějších osobností: Klára Zetkinová, Käthe Kollwitzová, prof. Einstein, Artur Holitscher, Maxmilián Harden, prof. Elzbacher, Heinrich Vogeler, Alexander Moissi, Willy Müzenberg, Dr. Alfons Goldschmidt, Theodor Liebknecht, Adolf Hoffmann, Tom Thomas, Georg Gross, Max Barthel, Edwin Hoernle, prof. Paul Oesterreich, Leonhard Frank (Německo); Andersen Nexø, Ture Nermann, Fris. Lindhagen, Höglund, Johann Falkberget (Skandinávie); Bernard Shaw, Edward Whitehead. I. T. Montefiory (Anglie), Anatol France, Henri Barbusse, Frossard, Vaillant-Couturier (Francie); prof. Forel, Otto Volkart, Fritz Platten (Švýcarsko); Henriette Rolland-Holstová (Holandsko); De Grünging, Iso Brante (Rakousko); prof. Graziadci, Bombacci (Italie); Bohumír Šmeral, Karel Kreibich, Alois Muna (Československo).

³⁰ *Inprekorr* 25. X. 1921.

³¹ *V. I. Lenin*, *Spisy* sv. 35, str. 480.

³² *Proletarskaja solidarnost'*, str. 314—317.

³³ *Rudé právo* 14. VII. 1922.

³⁴ *Inprekorr* 27. V. 1922.

³⁵ *V. I. Lenin*, *Spisy* sv. 33, str. 378 a 379.

³⁶ *Rudé právo* 14. VII. 1922.

³⁷ *Rudé právo* 4. XI. 1922.

³⁸ *Rudé právo* 3. VIII. 1921. *Rovnost* 3. VIII. 1921.

³⁹ *Večerník Rudého práva* 3. IX. 1921.

⁴⁰ *Rudé právo* 10. IX. 1921.

⁴¹ *Večerník Rudého práva* 16. IX. 1921.

⁴² *Rudé právo* 9. X. 1921.

⁴³ Zpráva k I. řádnému sjezdu o organizační činnosti KSC, str. 15.

⁴⁴ Veškeré výsledky pomoci hladovějícím v sovětském Rusku, vedené Mezinárodní dělnickou pomocí, činily přes pět miliónů dolarů.

К образованию Международной помощи рабочих

Автор в настоящей статье занимается исследованием до сих пор почти не разработанный историей Международной помощи рабочих, которая во время своего возникновения исходила из идей международной пролетарской солидарности. Пролетарская солидарность, как важная составная часть борьбы, существенно отличается от мещанской благотворительности.

Непосредственным импульсом для образования Международной помощи рабочих стала кампания в пользу голодающим в Советской России в 1921—1922 г. Под впечатлением призыва Ленина и Коммунистического интернационала к мировому пролетариату за преодоление голода в Советской России, развернулось такое движение солидарности, какого история до тех пор не знала.

Эта международная кампания помощи Советской России нуждалась в органе, который объединил бы ее, направлял ее деятельность и руководил ей. По инициативе исполнительного комитета Коммунистического интернационала был образован т. наз. Зарубежный комитет помощи голодающим в Советской России. В его учредительной конференции, состоявшейся 12 сентября 1921 г. в Берлине, приняли участие представители возникающих комитетов помощи голодающим России почти из всех европейских стран. Однако, это были лишь представители самой сознательной части пролетариата, так как т. наз. 2 интернационал, 2½ интернационал и Амстердамский профсоюзный интернационал отказались сотрудничать в Зарубежном комитете помощи голодающим Советской России.

Кампания помощи Советской России была направлена с одной стороны на осуществление поставок продовольствия и лекарств, с другой стороны на помощь при восстановлении советского хозяйства. В частности этой другой стороной кампания помощи рабочим отличалась от других подобных кампаний помощи России, основанных на филантропических идеях. Когда советскому правительству удалось преодолеть период голода, речь шла о том, были ли уже выполнены задачи Зарубежного комитета помощи голодающим Советской России или будет ли необходимо, чтобы он и им руководимые комитеты в отдельных странах продолжали свою деятельность. На третьей международной конференции Зарубежного комитета, состоявшейся 5 июля 1962 г. в Берлине, было решено, что эту помощь необходимо продолжить, причем в данное время это должна быть преимущественно помощь в области экономики. Таким образом комитеты, созданные первоначально для помощи голодающим Советской России, стали важным звеном прочной организации всей Международной помощи рабочих.

Одной из первых и самых активных секций Международной помощи рабочим была ее организация в Чехословакии. После безуспешной попытки осуществить единый план действия всего чехословацкого пролетариата, образовался особый „Коммунистический комитет помощи России“, который дал толчок к основанию новой организации, названной Международная помощь рабочим в Чехословакии. Эта Международная помощь рабочим сразу же своей первой кампанией оправдала свое существование. Солидарность пролетариата, показанная Международной помощью рабочим, может до сих пор служить примером готового на жертвы героизма рабочего класса, примером силы пролетарского интернационализма.

Перевела Н. Куршова